

Τέχνες & γράμματα

BIBΛΙΟ

Διαπλοκή επιστήμης και πολιτικής

Η αθέμιτη κατά καιρούς συνεργία της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας με κυβερνήσεις και καθεστώτα για «πατριωτικούς» λόγους

ΔΗΜΗΤΡΑ ΓΚΕΦΟΥ-ΜΑΔΙΑΝΟΥ
Πολιτικές της ηθικής στην ανθρωπολογία. Κριτικές γενεαλογίες των κωδικών δεοντολογίας
εκδ. Πατάκη, 2024, σελ. 368

Του **ΦΩΤΗ ΤΕΡΖΑΚΗ**

Η κοινωνική ανθρωπολογία, η νεότερη των Επιστημών του Ανθρώπου, όπως λέμε, στον ενάμιση αιώνα ζωής της έχει αλλάξει πολλές μορφές. Η εντυπωσιακότερη τέτοια αλλαγή ήταν η αυτοαναστασιαστική στροφή που έλαβε από τη δεκαετία του '70 και ύστερα, σαν συνέπεια πολλών παραγόντων: της εκτεταμένης αποικιοποίησης που προηγήθηκε, η οποία δυσκόλεψε την εργασία πολλών ανθρωπολόγων που έως τότε κινούνταν με άνεση κατά μήκος των αποικιακών δικτύων της απότομης μείωσης προγραμμάτων και επικορηγήσεων καθώς, για τον ίδιο λόγο, μειώθηκε κατακόρυφα η χρησιμότητά της σε κυβερνήσεις και χρηματοδοτικά ιδρύματα· και ακόμα, των κριτικών φωνών που εγέρθηκαν από τη δεκαετία του '60 στο εσωτερικό της, οι οποίες για πρώτη φορά προβληματοποίησαν τον πολιτικό της ρόλο στο πλαίσιο της ραγδαίας ριζοσπαστικοποίησης εκείνης της περιόδου.

Μέσα από αυτή τη στροφή κι από τέτοιες κριτικές ήρθε στο φως η «πίσω όψη» της κοινωνικής ανθρωπολογίας: η αθέμιτη κατά καιρούς συνεργία της με κυβερνήσεις, αποικιακές και μισοπολιτικές, η ανάληψη μυστικών «πατριωτικών» αποστολών σε καιρούς πολέμου, η διεξόδοση κατασκόπων στο επιστημονικό της προσωπικό και οι κάθε

είδους «εξυπηρετήσεις» σε όργανα και θεσμούς ξένους προς τον σκοπό της. Οπωσδήποτε δεν ενοχοποιείται όλη η ανθρωπολογία για τέτοιες πρακτικές (απειναντίας, πολλοί έντιμοι κοινωνικοί ανθρωπολόγοι όρθωσαν με προσωπικό κόστος την καταγγελία τους), ούτε είναι η μόνη επιστήμη στην οποία συμβαίνουν αυτά – κάθε άλλο (τι να πει κανείς για την ψυχιατρική, τη βιοϊατρική γενικότερα, και όλο το φάσμα των τεχνοεπιστημονικών καινοτομιών κι εφαρμογών που οδηγούνται από το στρατιωτικοβιομηχανικό πλέγμα)...

Η κοινωνική ανθρωπολογία έχει μάλιστα το ελαφρυντικό πως θεματοποίησε στον ίδιον τον κορμό της αυτή την ερωτηματοθεσία για τον ρόλο της, ότι έστρεψε τον φακό της μελέτης της στις διαδικασίες παραγωγής της ανθρωπολογικής «γνώσης» και το έργο αυτό της Δήμητρας Μαδιανού είναι το πιο αδιάψεστο τεκμήριο αυτοκριτικής οξύτητας που είναι σε θέση ακόμα να παράγει η κοινωνική ανθρωπολογία.

Η Δήμητρα Γκέφου-Μαδιανού είναι μια μεγάλη δασκάλα της κοινωνικής ανθρωπολογίας, πρωτοεργάτρια στην εδραίωση των ανθρωπολογικών σπουδών στην Ελλάδα. Οργανώτρια και ψυχή του Τμήματος Κοινωνικής Ανθρωπολογίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, έχει γράψει σημαντικά προπαιδευτικά και ιστορικά έργα στον κλάδο, διευθύνει μια μακρόβια ανθρωπολογική σειρά, τους «Ανθρωπολογικούς Ορίζοντες», αρχικά στα Ελληνικά Γράμματα και στη συνέχεια στις εκδόσεις Πατάκη που αναδεικνύει κυρίως το έργο Ελληνίδων κι Ελλήνων

Οι «σκελετοί στην ντουλάπα» αφορούν την ανάληψη μυστικών αποστολών σε καιρούς πολέμου, τη διεξόδοση κατασκόπων στο επιστημονικό προσωπικό και παρόμοιες «εξυπηρετήσεις».

ανθρωπολόγων, και παραμένει δραστήρια μέχρις αυτή τη στιγμή στη διδασκαλία και την έρευνα. Το τελευταίο τούτο βιβλίο της αντιπροσωπεύει μια ρηξικέλευθη τομή –ποσοδοιότερη πιθανώς

κι απ' όσο αφήνει να διαφανεί ο τίτλος του– που ανατέμνει μιαν άκρως αντισυμβατική συνθήκη: τη διαχρονική εμπλοκή της κοινωνικής ανθρωπολογίας, κυρίως της αμερικανικής και της βρετανικής, στα δίκτυα της πολιτικής εξουσίας.

Είναι δυστύχημα που δεν έχω εδώ τον χώρο να εκθέσω τους εκτεταμένους φακέλους τους οποίους ανοίγει η συγγραφέας σε μια σειρά επεισοδίων-σκηνών που συντάραξαν την ανθρωπολογική κοινότητα από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο μέχρι τις ημέρες μας – αλλ' αυτό είναι που κάνει αναντικατάστατη την ανάγνωση του βιβλίου. Ας πα μόνον ότι, μέσ' από μια σειρά γεγονότων-σταθμών, όπως η ίδια τα αποκαλεί (από τον Δεύτερο Πα-

γκόσμιο Πόλεμο, τον Πόλεμο του Βιετνάμ, τις αμερικανικές εισβολές στο Ιράκ και Αφγανιστάν, και όχι μόνο) δείχνει ότι τέτοια επεισόδια δεν είναι διόλου εξαιρέσεις αλλά δείκτες ενός απεγνωσμένου αγώνα στο εσωτερικό του κλάδου να διατηρήσει την ανεξαρτησία του, αγώνα εξ αρχής υπονομιζόμενου από τις αναπόφευκτες εξαρτήσεις των επαγγελματιών του από μια Λεργιά Υδρα κρατικών και εταιρικών, αποικιοκρατικών παλαιότερα και ιμπεριαλιστικών σήμερα, συμφερόντων.

Μία από τις οξυδερκέστερες υποδείξεις του βιβλίου είναι η αλλαγή λειτουργίας των «κωδικών δεοντολογίας» που θέσπισαν οι ανθρωπολογικές εταιρείες για να προστατεύσουν αυτήν ακριβώς την εύθραυστη ανεξαρτησία

Έργο του Γιάννη Γαϊτή που εκτίθεται στην οπαθόθρα του μετρό στον Σταθμό Λαρίσης. Το βιβλίο της Δήμητρας Γκέφου-Μαδιανού ανατέμνει τη διαχρονική εμπλοκή της κοινωνικής ανθρωπολογίας στα δίκτυα της εξουσίας.

των μελών τους. Η συγγραφέας παρακολουθεί εκ του σύνεγγυς τη δημιουργία τέτοιων κωδικών από τη δεκαετία του '40 μέχρι σήμερα και τον βαθμιαίο μετασχηματισμό του περιεχομένου τους – κάνοντας αυτή την αφήγηση «οδηγό», κατά κάποιον τρόπο, για την ίδια τη θεσμική ιστορία της κοινωνικής ανθρωπολογίας. Δείχνει ιδιαίτερα πώς, από το «προοδευτικότερο» τέτοιο σώμα κανονισμών, που συστάθηκε ακριβώς στις αρχές της δεκαετίας του '70, φτάνουμε σήμερα σε οινειές νομικά έγγραφα «πιστοποιήσεων και ελέγχου» που αποσκοπούν κυρίως στη διασφάλιση των νέων εργοδοτικών συμφερόντων (ιδιωτικών ή «δημόσιων», καθώς και τα ίδια τα πανεπιστήμια γίνονται προσαρτήματα της αγοράς).